

Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri¹

Pedriye MUTLU, Kıvanç Yiğit MISIRLI, Mustafa KAHVECİ,
Ayla Ezgi AKYOL, Ertan EROL, İpek GÜMÜŞCAN,
Ezgi PINAR, Cemal SALMAN

Öz: Bu çalışmanın iki hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerden ilki, Suriye İç Savaşı boyunca Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan mültecilerin emek sürecinde edindikleri konumu anlamaktır. İkincisi ise, Türkiyeli işçiler ile Suriyeli işçilerin emek sürecine ve Türkiye'deki geleceğine dair algılarını karşılaştırmaktır. Bu çerçevede, İstanbul tekstil sektörünü örnek vaka olarak alan çalışmanın veri setini; üç yüz Suriyeli, üç yüz üç Türkiyeli işçi ile gerçekleştirilen anket çalışması, oluşturmaktadır. Kasım 2015-Ocak 2016 arasında gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasında Suriyeli işçilerin, kayıt dışılığın ve esnek iş gücünün yaygın olduğu tekstil sektöründe önemli etkilerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışma İstanbul ölçeğinde tekstil sektörüne eklemlenen Suriyeli işçilerin demografik yapıları üzerine bir veri seti oluşturmayı, sektörde çalışmakta olan Türkiyeli işçilerle ücret, çalışma koşulları ve iş bulma ve çalışma deneyimleri açısından farklılıkları noktaları tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Suriyeli mülteci, tekstil sektörü, emek süreci, göçmen emeği.

The Integration of Syrian Migrant Workers to Istanbul's Textile Sector

Abstract: This paper has two goals. Firstly, it aims to understand the Syrian refugee workers' positioning within the labour process, following their forced migration to Turkey. Secondly, it compares the perception of both workers of Syrian and Turkish citizenship in labour processes and future expectations in and about Turkey. To this end, it takes the textile sector in Istanbul as a case study. The data set is comprised of six hundred and three interviews in total, three hundred and three of were conducted with workers holding Turkish

¹ Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında 52947 numaralı Normal Araştırma Projesi olarak desteklenmiştir. Çalışmanın daha geniş haliyle İstanbul tekstil sektörüne Suriyeli göçmenlerin eklemlenme süreçlerini ve etkilerini incelediği formu için bkz. Erol vd. 2017, 'Suriyeli Göçmen Emeği: İstanbul Tekstil Sektörü Araştırması', Birleşik Metal-İş Yayınları, İstanbul.

citizenship, three hundred were conducted with Syrian refugees. The fieldwork, which was conducted between November 2015-January 2016, reveals that Syrian workers have a significant impact on textile industry where the informality and flexibility in labour market is substantial. In that sense, this work aims to provide a data set on the demographic structure and the differentiation of the Syrian workers from other workers in the Istanbul textile sector in terms of salaries, working conditions and job finding and working experiences.

Keywords: Syrian refugees, textile industry, labour process, migrant labour.

Giriş

Suriye’de 2011 yılında başlayarak daha sonraki yıllarda ülkenin büyük bir kısmına yayılan iç savaşın Türkiye siyasetine en büyük yankılarından biri, ülkelerinden zorla göç etmek zorunda kalan ve günümüzde sayıları üç milyonu aşmış bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının Türkiye’ye eklenmesidir. Göçmen emeğinin küresel olarak artan daha ucuz ve daha güvencesiz emek talebinin odaklandığı alanlardan biri olması, Suriyeli göçmenleri Türkiye ekonomisi ve emek piyasası açısından da önemli bir konu haline getirmektedir. Hâlihazırda, Türkiye’de ikamet eden göçmenlerin önemli bir kısmını oluşturan Suriyeli mültecilerin yüzde seksen beşi kentlerde, yüzde on beşi ise İstanbul’da barınmaktadır (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 77-80). Göçün gerçekleşmeye başladığı ilk anlarda Suriye’deki çatışma durumunun bölgedeki diğer ülkelere benzer bir biçimde kısa sürede rejim değişikliği ile sonuçlanacağı düşüncesi hâkim olmuş ve Suriyeli mülteciler misafir olarak tanımlanarak geçici barınma merkezlerine yerleştirilmeleri öngörülmüştür. Suriyeli mültecilerin misafir olarak tanımlanmaları, ülkedeki çatışma durumunun şiddetlenerek uzaması ve buna bağlı olarak mülteci sayısının hızlı bir biçimde artması ile birlikte sorunlu bir hale gelmiştir. Bu bağlamda Suriye iç savaşından kaçarak ülkemize yerleşen Suriyeli mültecilerin Nisan 2014’ten bu yana ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ kapsamında geçici koruma statüsünde bulunmalarına karar verilmiştir. Eylül 2013’ten itibaren geçici barınma merkezlerinde bulunmayan Suriyeli mülteci nüfusunda gözlenen (Kirişçi ve Ferris, 2015: 8) artışa paralel bir biçimde üç olguyu daha gözlemlemek mümkündür.

Bu olgulardan ilki, Türkiye kamuoyunda, mülteci meselesinin gün geçtikçe bir güvenlik/asayiş sorunu olarak ele alınmaya başlanmış olmasıdır. Öncelikle Gaziantep gibi Suriyeli mültecilerin nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kentlerde (Yücebaş, 2015), (Sönmez ve Adıgüzel, 2017: 805-807) daha sonra da İstanbul gibi büyük metropollerde, Suriyeli mülteciler hakkında asayiş ve kontrol temalı bir söylemin güç kazandığını gözlemlemek mümkündür (Doğanay ve Keneş, 2016: 177-178). Bu söylemin kurucu bir unsuru işçiler arasında yaygınlaşan dibe doğru yarış algısıdır (ORSAM, 2015: 17). İkinci olarak, sermaye temsilcisi dernek ve

konfederasyonların hazırlattığı raporlar ve hükümet yetkililerinin açıklamaları çerçevesinde, kentlerdeki mültecilerin Türkiye toplumuna entegrasyonu sorununa sermaye odaklı çözüm önerilerinin yaygınlaşmasıdır. Gerek TİSK tarafından hazırlanmış olan rapor (Erdoğan ve Ünver 2015), gerek hükümet yetkililerinin İstanbul ve Ankara gibi kentlerde yaşayan mültecileri hedef alan ırkçı saldırılar ardından verdikleri demeçler², yukarıda belirtilen asayiş-kontrol temasının yanında, mültecilerin emek piyasasına stratejik olarak eklemlenmesini amaçlayan bir dizi çabanın da ortaya konulduğunu göstermektedir. Bu iki süreçle eşzamanlı olarak, geçici koruma statüsünün Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki geleceklere açısından yarattığı belirsizlik ve Türkiye'nin Suriye dış politikası; mültecileri Türkiye'nin hem bölgede izlemekte olduğu politikalar hem de AB ile olan ilişkileri açısından iki yönlü olarak dış politika konusu haline getirmiştir. Bir yandan, AB-Türkiye Anlaşması'nın gösterdiği üzere, mülteciler, karar alıcılar açısından önemli bir araç haline gelmiş diğer yandan da Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'ndaki rolünün meşruiyet zeminini oluşturmuştur.

Bu çerçevede eldeki durumun mültecilik sürecinin küresel olarak geçirmekte olduğu dönüşüme dair literatürdeki bir saptamaya denk düştüğünü belirtmek gerekir. Buna göre, 1990'lardan bu yana kitlesel düzensiz göçmen akışıyla karşılaşan ülkeler, göçmenlere doğrudan mülteci statüsü sağlamak yerine geçici koruma statüsü olarak tanımlanan hukuki statüyü kullanmayı tercih etme eğilimindedirler. Geçici koruma, ağırlayan devletlere ilgili göçmenler üzerinde daha geniş bir hareket alanı tanıdığı gibi daha dar bir sorumluluk yüklemektedir (Voutira ve Dona, 2007: 167). Nitekim Türkiye'de Suriyeli mülteciler hakkında tartışma güvenlik eksenine sıkışırken Türkiyeli siyasa yapıcılar bir yandan tartışmayı yönlendiren hâkim aktör kalmayı başarmıştır; öte yandan da mülteci siyasetinin dönüşümü bu aktörlerin güncel iç ve dış siyaset hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir (Memişoğlu ve Ilgat, 2016: 332).

İkinci olarak, düzensiz göçmenlik adı altında -insan ticareti mağdurlarından, geçici koruma statüsündeki kişiler ve formel mültecilere kadar geniş bir grubu kapsayan- toplanan göçmenler, hukuki statülerindeki farklılaşma ve belirsizlik sebebiyle, emek piyasasına ilgili ülkelerin vatandaşları ve “düzenli göçmenleri”nden daha eşitsiz ve esnek bir biçimde eklemlenmektedirler (Rittersberger-Tılıç, 2015: 89). Türkiye özelinde, göçmenlerin çalışma biçimlerinin hukuki olarak belirlenmesinde Çalışma Bakanlığı'nın geniş hareket alanı ve sürecin karmaşıklığı mültecilerin kayıt dışı ve güvencesiz koşullarda çalışmasının temel sebeplerinden biridir (Şenses, 2015: 980). Geçici koruma statüsündeki Suriyeli mültecilerin yasal

² Temmuz 2017'de Ankara ve İstanbul'da mültecilerin yaşadığı mahallelerde gerçekleşen ırkçı saldırılar sonrasında Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak, kimi sektörlerin Suriyeli mülteciler olmasa ayakta duramayacağını belirtti (Fırat, 5 Temmuz 2017a). Buna karşılık Başbakan Binali Yıldırım, aynı gün yaptığı açıklamada Suriyeli mülteciler arasından “nitelikli olanların” vatandaşlığa geçirilebileceğini; geri kalanı için “sınırlarımızda geçirdikleri sürenin” bir “sınav” olduğunu, “suç işleyenin kendisini dışarıda” bulacağını belirtiyordu (Fırat, H, 5 Temmuz 2017b).

olarak çalışma izni edinmelerinde bir sınırlama olmamasına rağmen, pratikte çalışma izni sahibi Suriyelilerin halen çok az oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Burada, vurgulanmak istenen noktalardan biri, Suriyelilerin Türkiye'deki emek piyasasına katılımlarında karşılaşılan sorunların, sadece Türkiye'nin göç politikasından kaynaklanmıyor oluşudur. Bu durum, aynı zamanda küresel üretim ilişkilerinde daha ucuz ve daha güvencesiz çalışan emeğe talebin sürekliliği çerçevesinde göçmen emeğine duyulan yapısal ihtiyaç ile de ilintilidir.

Göçmen emeğinin emek piyasasına eklemlenme biçimlerini ve bu eklenme sürecinin niteliğini etkileyen faktörler bakımından, literatürün niceliksel yöntem ağırlıklı çalışan kısmında yer alan çalışmalar, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, dil bilgisi ve göç edilen ülkede aynı ya da benzer etnik/dini grupların varlığı gibi farklı değişkenler ile ücret farklılaşması arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır. Kanada örneğini ele alan Fortin vd. (2014) bir yandan göç edilen tarihteki yaşlar ve ücretler arasında deneyim ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi, öte yandan deneyim ve eğitim düzeyinin ücretler üzerindeki getirisini tartışmıştır. Göç tarihindeki yaş ile göçmenlerin aldığı ücretler arasında ters yönlü bir ilişki bulan Fortin vd., eğitim düzeyi ve deneyimin ücretler üzerindeki olumlu etkisinin göçmenlerin geldikleri ülkelere göre farklılaştığını savunmaktadır. Örnekleme gerekirse, Asya, Doğu Avrupa gibi bölgelerden gelen göçmenlerin eğitim düzeyi ve deneyimlerinin ücretler üzerindeki getirisi, ABD ve merkez Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin ücretlerinin üzerindeki getiriden düşüktür. Krahn vd. (2000) yine Kanada örneğinde, göçmenlerin, işsizlik ve aşağı yönde mesleki hareketlilik durumlarıyla, yerlilere göre daha fazla karşılaştıklarını savunmaktadır. Yaş ve eğitim düzeyinin ücretler üzerindeki etkisinin, göçmenlerin terk ettikleri ülkelere göre farklılaşmasını Hall ve Farkas (2008) ile Poston (1994) ABD'de emek piyasasındaki göçmen işçilerin ücretleri örneğinde ele almaktadır. Almanya örneğinde Lang (2000) beşeri sermaye ve ücretler arasındaki ilişkiyi, Constant ve Massey (2005) eğitim düzeyi ve ücret arasındaki ilişki ile birlikte, mesleki hareketlilik konusunda göçmen emeği ile yerli emek arasındaki karşılaştırmayı ele almaktadır. Kossoudji (1988), Kim (2011), Dustmann ve Soest (2002) ise dil bilgisi/hakimiyeti ile göçmenlerin ücretleri arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır. Dil ve ücret arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyet bakımında da aydınlatan Mamgain (2003), kadın göçmenlerin ücretlerini etkileyen temel faktörü eğitim, erkek göçmenlerin ücretlerini etkileyen temel faktörü ise dil bilgisi olarak ortaya koymaktadır. 2015 ve 2016 yılında yürütülen iki araştırma projesinin bulgularını göçmen işçiler, sendikalar ve küresel örgütler bağlamında sunan Danış (2017)'de ortaya konulan derinlemesine mülakatlarda atölye sahipleri tekstil sektörünün emek arzı bakımından 2000 sonrasında hızla genişleyen hizmet sektörüne -AVM, çağrı merkezi ve özel güvenlik başta olmak- kıyasla çekiciliğini yitirdiğini ve sektörde maliyetler artarken ürünlerin fiyatlarının artmadığını ifade etmektedir. Sendikalar bakımından değerlendirildiğindeyse sektördeki genel kayıt dışılık ve Suriyeli işçi çalıştırmanın yasadışı olması nedeniyle sendikaların bu alanda faaliyet sürdürmesinin zor olduğu sonucu çıkmaktadır.

Yabancı kadın göçmenlerin Türkiye'ye göçleri ve sosyal dışlanmalarının incelendiği diğer bir çalışmada, Dedeoğlu ve Gökmen (2011) Azerbaycanlı kadın göçmenlerin emek piyasasına katılımlarının incelendiğinde formalitenin ve ucuz ve esnek iş gücünün yaygın olduğu tekstil sektöründe yaşanmakta olan emek arzı sıkıntısına paralel olarak hazır giyim sektöründe önemli ölçüde istihdam olanağı buldukları tespit edilmiştir. Bu durumun sonucu olarak çalışma, özellikle çalışan sayısının 15-20'yi geçtiği atölyelerde en az üç ya da dört Azerbaycanlı göçmenin çalışmakta olduğunu tespit etmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen 2011: 106). Suriyeli mültecilerin emek piyasasına etkisini sektörel olarak raporlayan Kaygısız (2017) İngiltere merkezli İş ve İnsan Hakları Merkezi tarafından 2015 yılında yapılan bir araştırmadan derlediği verilere göre 28 uluslararası firmadan 10 tanesinin bütün sorulara cevap verdiğini ve bu firmaların dördü birinci derece tedarikçilerine ait çok sayıda fabrikada Suriyeli çalıştığını altısı ise çalışmadığını ifade etmiştir. Suriyeli işçi çalıştığı tespit edilen 16 fabrikanın arasında çocuk işçi çalıştırdığı tespit edilen üç fabrikada bulunmaktadır. Kaygısız bu veriyi aşağı doğru bir tedarik zinciri biçiminde örgütlenen tekstil sektörünün birinci derece tedarikçilerinde bile Suriyeli işçilerin çalıştırıldığı bir çalışma ortamında daha alt düzeydeki tedarikçilerde çok daha fazla sayıda Suriyeli işçinin çalıştığının işareti olarak okumaktadır.

Suriyelilerin özellikle iç savaşın şiddetlendiği 2012 yılından itibaren çevre ülkelere kitlesel göçü ile birlikte, mültecilerin emek piyasasına katılımı ve göçmen emeği ile ilgili çalışmalar, Suriyeliler özelinde artmaya başlamıştır. Zorunlu Suriyeli göçünün yöneldiği ülkelere göre kamplarda yaşayan ve şehirde yaşayan Suriyeli mültecilerin oranı farklılaşmaktadır. Turner (2015) kentli mülteciler ve kamplarda yaşayan mültecilerin oranın farklılaşmasında ülke içerisindeki emek yapısının etkisini vurgulamakta ve Ürdün ve Lübnan'daki durumu karşılaştırmaktadır. Lübnan ve Ürdün örnekleri, güvenlik-kontrol ekseni olarak kategorize ettiğimiz çerçevede siyasal iktidarların göçmenlerin emek piyasasına katılımındaki rolüne de işaret etmektedir. İlgili ülkelerin genel emek siyaseti çerçevesinde Turner, emek piyasasında arz fazlasından yararlanmak isteyen Lübnanlı elitlerin, mültecilerin kendileri için hazırlanan kampların dışında barınmasına izin verirken ücretler üzerindeki baskıdan çekinen Ürdünlü elitlerin Suriyeli mültecilerin kamp dışında yaşamasını baskıladığını ortaya koymaktadır.

Suriyeli mültecilerin emek piyasasına etkisini tartışan ampirik çalışmalar, Suriyeli işgücünün emek piyasasına katılımının ücretler üzerindeki etkisinin sektörlere göre; istihdam üzerindeki etkisinin yaş, cinsiyet ve vasıflılık durumuna göre farklılaşmasını ele almakta ve Suriyelilerin toplumsal hayata katılımını kolaylaştıran faktörleri tartışmaktadır. Del Caprio vd. (2015) Suriyeli mültecilerin gelişinin ücretler üzerinde formel sektörlerde pozitif etkide bulunduğunu, enformel sektörlerde ise Türkiye'deki işçiler aleyhine ücretlerin düştüğünü tespit etmiştir. Ceritoğlu vd. (2015) ücretlerde belirgin bir değişikliğin olmadığı belirtmekle birlikte, Del Caprio vd. ile Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımının temel etkisinin kadın işçilerin ve düşük nitelikli erkek işçilerin, piyasanın dışına itilme ihtimalinin arttığı konusunda uzlaşmaktadır.

Suriyeli mülteciler özelinde, kültürel benzerlikler ile yerleştikleri yerlerde entegrasyon arasındaki ilişki literatürde ele alınan bir başka konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Lazarev ve Sharma (2015) dini kimliğin mültecilere karşı önyargıyı aşmakta ilk aşamada işlevsel olduğuna işaret etmekle beraber, mültecilerin ilgili kentlerde yerleşik hale geldikleri durumda, “ekonomik maliyetlerin” halihazırdaki önyargıyı pekiştirdiğini de belirtmektedir (2015: 14-7).

Bu tartışmalar ışığında, Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki sosyal ve ekonomik hayata eklemlenmelerinin önemli sonuçları olacağını tahmin etmek mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi Suriyeli mültecilerin emek piyasasında ucuz ve esnek iş gücü talebini karşılamaları açısından önemli bir etkide buldukları öngörülmelidir. Suriyeli mültecilerin, geçici koruma statüsüne sahip olduktan ve çalışma izni almalarının önündeki yasal engeller kaldırıldıktan sonra dahi çalışma izni olmadan çalışmaya devam etmeleri bu durumu onaylar niteliktedir. Aynı zamanda, ücretler ve kiralar başta olmak üzere Suriyeli mültecilerin, yerli emekçilerin yaşam koşullarında yarattıkları doğrudan etkilerin, Türkiyelilerle karşılaştırıldığında Suriyelilere yönelik algıların şekillendiren önemli faktörler olması beklenmelidir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki sosyoekonomik hayata eklemlenmelerinin yasal ve yapısal koşullarının emek ilişkilerinde esnekleşmeyi sağlamayı hedefleyen genel bir sürecin içinde değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Buna ek olarak, çalışmada elde edilen bulguların oluşturduğu veri seti hem Suriyeli mültecilerin emek piyasasındaki aldıkları konumu tanımlamakta faydalı olacak, hem de emek piyasasındaki esnekleşme açısından oynadıkları rol hakkında fikir sağlayacaktır.

Yöntem

Tekstil sektörü, kayıt dışı istihdamın yüksekliği, çalışma saatlerinin esnekliği, üretimin emek yoğun niteliği ve sektörün geneline oranla İstanbul’daki büyüklüğü açısından Suriyeli mültecilerin Türkiye’de emek piyasasına eklemlenme deneyimini anlamak ve Türkiyelilerle emek sürecindeki etkileşimlerini irdelemek ve açıklamak için işlevsel bir uzay ya da inceleme alanı oluşturmaktadır. SGK’nın (2015) istatistikleri tekstil ve giyim eşyaları alanlarında istihdam edilen işçilerin (903.743 kişi) Türkiye’deki işgücünün yaklaşık yüzde 8’ine denk düştüğünü göstermektedir. Kayıt dışı çalışan işçiler hesaba katıldığında, bu sayının yaklaşık iki buçuk milyon kişi olduğu düşünülmektedir (T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 20015: 20). Son otuz yılda sektörün Türkiye ölçeğinde ihracattaki payına bakıldığında, 1980-1995 arasında yüzde 3,6’dan 28,6’ya yükseldiği 2016 itibarıyla yüzde 18 civarında bulunduğu görülmektedir. Bu anlamıyla tekstil sektörü, Türkiye ekonomisinin halen önemli bir alanını oluşturmaktadır. 2007 yılından bu yana hazırlanan kalkınma planları, sektörün uluslararası rekabet gücünü artırmak adına verimlilik artışı, kayıt dışılığın azaltılması ve üretimde teknoloji girdisini artırmak gibi hedefleri belirtse de (2015: 52-54) bu hedeflere ulaşamadığı tahmin edilmektedir.

Sektörün çokça vurgulanan kayıt dışılık eğilimi sebebiyle, İstanbul'da tekstil atölyelerinin ve tekstil işçilerinin yoğunlaştığı ilçelere göre dağılımını doğrudan tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu bağlamda örneklemi oluşturabilmek adına üç adım izlenmiştir. Resmi olarak kayıtlı işletmelerin ilçelere göre bölünmesi suretiyle sektörün yoğunlaştığı 11 ilçeyi belirlenmiştir. İkinci olarak ilgili ilçeleri ziyaret ederek araştırmanın yürütüleceği mahalleleri seçilmiş, son olarak da bu mahallelerdeki atölyelerden hangilerinde anket çalışması yapılacağına karar verilmiştir.

Bu çerçevede, İstanbul Sanayi Odası ve İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birlikleri'nin veri tabanlarında kayıtlı olan işletmelerin açık adreslerinden türetilen dağılımın, fason üretimin yaygınlığı sebebiyle, kentte sektörün coğrafi dağılımına yakınsayacağını varsayılmıştır. Veri tabanlarındaki hizmet portföyü yedi alt başlığa daraltılmıştır.³ İSO ve İTKİB kayıtlarında ilgili firmaların yaklaşık yüzde 90'ının Avrupa yakasında yer alması sebebiyle, çalışmanın alanı kentin bu yakasıyla sınırlandırılmıştır. İlçelerde yürütülen öngörüşümler sayesinde, yukarıda belirtilen veri tabanlarında öne çıkan Fatih ve Şişli ilçelerinin üretimden ziyade, sektördeki firmaların satış bürolarını barındırdığını ve üretimin kentin çeperinde yoğunlaştığı tespit edilerek bu iki ilçe çalışma dışında bırakılmıştır. Son olarak, Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki deneyimlerine dair yayınlanmış raporlar, haberler ve kendi gerçekleştirilen ön görüşmeler çerçevesinde mahalle ve atölye seçiminde, iş yerlerinin hem Suriyeli hem de Türkiyeli işçilerin dağılımının normal dağılım biçimde gerçekleştirilemeyeceğine karar verilmiştir. Nitekim çalışmanın merkezi sorununu teşkil eden Suriyeli mültecilerin deneyimini açıklayabilmek adına, saha çalışması başlangıcında, ilçe ve mahalle seçiminde, son bir düzeltme daha gerekli görülmüştür. Beylikdüzü, Avcılar ve Esenyurt ilçelerinde Suriyeli mülteci nüfusu ve tekstil atölyelerinin sayısı, başta gerçekleştirilen dağılımın altında bulunduğundan, bu ilçelerde yapılacak anketler, hem tekstil atölyelerinin çokluğu hem de Suriyeli mülteci nüfusunun yüksekliği sebebiyle Zeytinburnu ve Bağcılar ilçelerine kaydırılmış ve böylece bu ilçelerin eksik temsili de önlenmiştir.

Sektörde üretimin yoğunlaştığı ilçeleri belirlendikten sonra, üç yüz Suriyeli, üç yüz üç Türkiyeli işçi ile emek süreçleri, gelecek algıları, Suriye İç Savaşı ve mültecilerin emek süreci ve kent yaşamındaki dönüşümdeki rolleri gibi alanlarda anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerinin beş temel teması bulunmaktadır: 'emek süreci ve çalışma koşulları', 'mülteci işçiler ve Türkiye vatandaşı olan işçiler arasında iş yeri ve gündelik hayattaki karşılaşmalar', 'ücretler ve gelir düzeyi', 'sosyal yardımlara ve haklara erişim' ve son olarak da 'Türkiye ve Suriye'nin geleceğine dair hem Suriyeli hem de Türkiyeli işçilerin algıları'.

³ Bu altbaşlıklar giyim dışı tekstil, ev tekstil ürünler sanayii; konfeksiyon yan sanayii; dış giyim sanayii; çorap sanayii; iplik sanayii; dokuma kumaş sanayii; tekstil, terbiye, baskı, nakış, brode, örme kumaş ve triko giyim sanayiidir.

Örneklemin inşa sürecinden de gözlemlenebileceği üzere Suriyeli mültecilerin yaşam koşulları ve tekstil sektörünün coğrafi dağılımına dair resmi verilerdeki eksiklik, çalışmamızın birincil yöntemsel zorluğunu oluşturmuştur. Tekstil sektörünün hacmi, işletmelerin İstanbul'daki coğrafi dağılımı, bu işletmelerde çalışan işçilerin sayısı, sektörde ortalama ücretler ve çalışma koşullarına dair verilere ulaşmak sektörün enformel niteliği sebebiyle mümkün olmamıştır.

İkinci olarak, Suriyeli mülteciler hakkındaki resmi istatistiklerin potansiyel sıkıntıları ile ilgili bir sorun ile karşılaşmıştır. Gerek Göç İdaresi, gerek Birleşmiş Milletlerin Türkiye'den edindiği veriler, Türkiye'ye resmi yöntemlerle giren, geçici barınmak merkezlerinde bulunmuş ve/veya bir defa giriş yaptıktan sonra Göç İl İdareleri ya da emniyet müdürlükleri tarafından geçici koruma statüsü altında temel işlemleri yapılmış mültecileri içermesidir. Oysa çalışmamızın bulgular kısmında ayrıntılandırılacağı üzere, İstanbul tekstil sektöründe çalışan Suriyeli işçilerin önemli bir kısmı bu üç yöntemden hiçbirine erişimi bulunmadan Türkiye'ye yerleşmiştir. Son altı yılda mültecilerin gelişinden bu yana Türkiye çapında nüfus hareketleri, ücretler ve yaşam pahalılığı gibi alanlarda, zorunlu göçü göz önünde bulunduran ayrıntılı çalışmaların –resmi kurumlar ya da sosyal bilimciler tarafından gerçekleştirilmemiş olması da zorunlu göç süreci boyunca tarihsel bir karşılaştırma yapma imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Üçüncü olarak, araştırmanın demografik bulgular kısmında gözlemleneceği üzere çalışmanın örneklemini, erkekler ve yetişkinler lehine bir eğilim göstermektedir. Temsilde, görünürdeki bu eşitsizlik, hem Türkiyeli hem de Suriyeli işçilerin emek sürecine katılımına dair resmi verileri karşılarsa da saha araştırması sırasındaki gözlemlerimiz, çalışmamız kapsamında erişebildiğimizden daha fazla Suriyeli çocuk işçinin ve kadının tekstil sektöründe istihdam edildiği yönündedir. Bu nedenle, bulgularımızın cinsiyet ve yaş grubu ölçeklerinde potansiyel olarak revizyona açık olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bulgular

Araştırmanın Demografik Bulguları

Araştırma kapsamında 300'ü Suriyeli, 303'ü Türkiyeli olmak üzere toplam 603 işçiye anket uygulanmıştır. Örneklemin demografik dağılımı işçilerin yaklaşık yüzde 50'sinin 25 yaş altında olduğunu göstermektedir. Türkiyeli işçiler içerisinde en kalabalık grubu 25-35 yaş arasındaki işçiler oluştururken (yüzde 38), Suriyeli işçilerin yüzde 40'ı 18 ve 25 yaş arasındadır. Bu durum sektörün genç işçi yoğun olduğu yönündeki algı ile uyumlu görünmektedir. 45 yaş üzerinde işçi sayısı, büyük çoğunluğu Türkiyeli işçilerden oluşmak üzere, yüzde 5 civarındadır. Yaş grupları bakımından dikkat çeken ayrıntılardan biri, çocuk işçi oranlarıdır. On sekiz yaş altındaki çocuk işçiler toplam çalışanların yüzde 19'unu oluştururken bu oran Suriyeli çalışanlar arasında yüzde 29'u bulmaktadır. Buradan, çalışma hakları ve koşulları ile ilgili yasal mevzuatın boşlukları ve sektördeki denetimlerin eksikliğiyle

birlikte Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına katılmasının en önemli sonuçlarından birinin, hem İş Kanunu'nda hem uluslararası sözleşmelerde yasaklanmış olan 15 yaş altı çocuk çalıştırılmasının yaygınlaşması olduğu sonucu çıkarılabilir. Örneklemin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında Suriyeli tekstil işçileri içerisinde kadın işçi oranı yüzde 7'de kalırken, Türkiyelilerde bu oran yüzde 31'dir. Türkiyeli kadın tekstil işçilerinin istihdam oranı (yüzde 31), TÜİK Bölgesel İşgücü İstanbul sonuçlarından (yüzde 29) yüzde iki daha yüksektir.

Sektörde çalışanların yüzde 50'si ilkokul mezunudur. Bu oran kadın işçiler arasında yüzde 55, erkek işçiler arasında yüzde 49'dur. Suriyeli çalışanların yüzde 60'ı ortaokul ve altında eğitime sahipken bu oran Türkiyeli çalışanlar için yüzde 78'dir. Görüşmecilerin ifade ettiği en üst eğitim düzeyi üniversite mezunlarının oranı, Suriyeli çalışanlarda yüzde 7, Türkiyeli çalışanlarda yüzde 2 civarındadır. Eğitim düzeyleri genel olarak karşılaştırıldığında Suriyeli çalışanların eğitim düzeyinin Türkiyeli çalışanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum Suriyeli çalışanların eğitim düzeylerine karşılık gelen mesleklere erişemedikleri için Türkiye'de emek piyasasında kendi eğitimlerinin daha altında işlere yönelmesinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu sonuç, literatürde göçmen işçiler için sıklıkla işaret edilen mesleki olarak aşağıya gitmenin yani bir başka deyişle niteliksizleşmenin, Suriyeli mültecilerin deneyiminde de açığa çıktığını göstermektedir.

Toplam iş deneyimi sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde işçilerin yaklaşık yüzde 15'inin iş deneyiminin bir yılın altında olduğu görülmektedir. Bu oran, kadın işçilerde yaklaşık yüzde 20, erkek işçilerde yüzde 14'tür. Bir yılın altına inen iş deneyimi bakımından kadın ve erkek işçiler arasındaki fark çok belirgin olmamakla beraber, Suriyeli ve Türkiyeli işçiler arasında bu fark çarpıcı düzeydedir. Türkiyeli işçiler arasında bir yıldan daha az iş deneyimi olanların oranı yüzde 5 civarında iken bu oran Suriyeli işçilerde yüzde 24'e yakındır. Bu tablo, göç öncesinde çalışma hayatı içerisinde yer almayan ya da eğitim hayatı içinde yer alan Suriyeli işçilerin zorunlu göçün ardından Türkiye'de çalışma hayatına atılmak durumunda kaldıklarının bir göstergesi olarak alınabilir. Araştırmaya katılan Suriyeli işçilerin yaş ortalamasının Türkiyeli işçilere nazaran çok daha düşük olması da bu sonucun değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmalıdır. Deneyim makası daha yüksek deneyim seviyelerine doğru gidildikçe Türkiyeliler lehine açılmaktadır.

"Ailenizde sizin dışınızda çalışan var mı?" sorusuna Türkiyeli çalışanların yüzde 40'ı, Suriyeli çalışanların ise yüzde 60'ı olumsuz yanıt vermiştir. Bu veri eve gelir getiren kişi sayısında Suriyeliler ve Türkiyeliler arasında ciddi bir farklılık olduğunu göstermektedir. Yukarıda da ortaya konulduğu üzere sektörde çalışanların ağırlıklı olarak genç ve bekar işçiler olması nedeniyle her iki grupta da yüksek çıkan bu verideki ayrışmadan hareketle Türkiyeli işçilerin olduğu hanelerde eve gelir getiren kişi sayısının daha fazla olduğu ve buna bağlı olarak hane geliri açısından Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında ciddi bir farklılaşma olduğu sonucu çıkarılabilir. Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilere bakıldığında, kadın işçilerin yüzde

86'sı, erkek işçilerinse yüzde 41'i evde kendinden başka en az bir çalışan daha olduğunu belirtmiştir. Bu çarpıcı farklılık, Suriyeli ve Türkiyeli kadın işçiler karşılaştırıldığında, kadın işçiler bakımından değişmemektedir. Buradan, tekstil sektöründe, Türkiyeli ya da Suriyeli olduğuna bakılmaksızın, kadınların evin tek çalışanı olma oranının çok düşük olduğu; kadınların, çok büyük oranda, hanede bir başka çalışanın daha bulunduğu durumlarda istihdama dâhil olduğu sonucu çıkarılabilir.

Türkiyeli işçilerin yüzde 55'i kirada, yüzde 37'si kendi evinde oturmaktadır. İşçilerin yüzde 6,6'sı aile bireylerinden birine ait bir evde oturduğunu ifade etmiştir. Bu rakamları TÜİK'in 2015 Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nda Türkiye Geneli için açıkladığı konut sahipliği oranı ile kıyaslamak ve buradan hareketle tekstil işçilerinin yaşam koşulları ile ülke ortalamasını karşılaştırmak anlamlı bir veri sunmaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde hanehalklarının yüzde 60,4'ü kendi oturduğu konutun sahibi iken yüzde 26,3'ü kirada oturmaktadır. Aynı oranın İstanbul düzeyi için 2011 TÜİK Nüfus ve Konut Araştırması rakamları ise İstanbul'da yaşayanların yüzde 60,6'sının kendi konutlarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu rakamları tekstil işçilerinin rakamları ile karşılaştığımızda konut sahipliği oranının hem ülke genelindeki ortalamasının hem de İstanbul ortalamasının oldukça altında kaldığı görülmektedir. Bu karşılaştırma refah düzeyi bakımından tekstil işçilerinin durumunun ülke ortalamasının da şehrin ortalamasının da çok altında olduğuna işaret etmektedir.

Suriyeli işçilerin yüzde 98,6'sı kirada otururken kendi evinde oturduğunu belirtenlerin oranı sadece yüzde 1,4'tür. Suriyeli işçilerin yüzde 73'ten fazlası bir apartman dairesinde, yüzde 13'ü bir kamu binasında, yüzde 8'i ise çalıştığı işyerinde kalmaktadır. Harabe bir binada ya da bekâr odasında kaldığını ifade edenlerin oranının yüzde 5 civarında olduğu düşünülürse, -en azından fiziki durum bakımından- işçilerin barınma şartlarının genel olarak olumsuz olmadığı çıkarımında bulunulabilir. Görüşmecilere barındıkları konutta kaç kişiyle birlikte yaşadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar, yukarıda "konut türü" bahsinde çıkan olumlu tabloya rağmen, konut içinde işçilerin ancak çok kalabalık şekilde yaşayabildiklerini göstermektedir. Görüşülen işçilerin yarıdan fazlası (yüzde 54'ü), aynı konutta 7'den fazla kişiyle birlikte yaşadığını belirtmiştir. Bunlardan yüzde 12'sinin konutunu paylaştığı kişi sayısı 11-15 arasındadır. Yaklaşık olarak yüzde 7'lik kesim konutunu 16-20 kişiyle paylaşırken, yüzde 7'lik kesim de aynı konutta 20'den fazla kişinin kaldığını söylemiştir. Bu veriler Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun bireyler ya da aileler olarak paylaşımlı konutlarda kaldığı ve kira giderlerini paylaşarak yaşadıklarını göstermektedir.

Bu bağlamda Suriyeli işçilerin yaş ortalamasının Türkiyeli işçilerden daha düşük olduğu, bununla beraber eğitim seviyelerinin Türkiyeli işçilerden daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Suriyeli işçilerin savaş dolayısı ile ülkelerinden göç ederek eğitim hayatından ayrılmak durumunda kalmış olabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda bu farklılaşma daha çarpıcı hale gelmektedir. Suriyeli ve

Türkiyeli işçiler arasındaki yaş ve eğitim farklılıklarının kaçınılmaz olarak meslekte geçirdikleri süre ve çalışma deneyimleri üzerinde bir ayrışmaya sebebiyet vermektedir.

Suriyeli İşçilerin Türkiye’de Yaşam Deneyimleri

Araştırmaya katılan Suriyeli işçilere Suriye’den ayrılma nedeni, kamp deneyimi, Suriye’deki yakınları ile haberleşme durumları, aile bireylerinin Suriye’deki savaştan etkilenme düzeyleri ve Türkiye’de eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşma durumları ile ilgili sorular sorulmuştur.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye geliş biçimlerine dair verilerden ortaya çıkan önemli bir husus, görüşülen sığınmacıların Türkiye’ye ağırlıklı olarak pasaportla, yasal giriş yollarını kullanarak geçtikleridir. Suriyeli işçilerin yüzde 80’inin bu yasal prosedürü izlerken, yüzde 20’si Türkiye’ye sınır geçiş noktalarından pasaportsuz biçimde geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın, “Türkiye’de ikamet etmenize/ barınmanıza olanak sağlayan resmi bir belgeniz var mı?” sorusuna, görüşülen sığınmacıların yarısından fazlası (yaklaşık yüzde 53’ü) “Hayır” cevabını vermiştir.

Suriyeli işçilerin yüzde 80’e yakın bir kısmının ilk yerleştiği şehrin İstanbul olduğu, bunu Suriye sınırına yakın illerin izlediği tespit edilmiştir. Bu durum tekstil sektöründe çalışan Suriyelilerin yaklaşık dörtte üçünün ülkeye giriş yaptıkları şehirlere yerleşmeden İstanbul’a geldiklerini göstermektedir. Görüşülen Suriyeli işçilerin yüzde 77’sinin iki yıl ya da daha kısa süredir; yüzde 42’sinin bir yıldan, yüzde 25’inin de altı aydan daha kısa süreden beri İstanbul’da yaşadığı görülmektedir. Anket çalışmalarının 2015 yılında yapıldığı hatırlanırsa, Suriyeli tekstil işçilerinin yaklaşık yüzde 80’inin 2013 yılı ve sonrasında İstanbul’a geldiği ifade edilebilir. İstanbul’a yerleşme zamanının dağılımından, Suriye’deki savaşın uzamasıyla birlikte Suriye’de yerleşik ya da Türkiye’de daha önce sınıra yakın bir ile yerleşmiş mültecilerin, hayatlarını sürdürebilmek için istihdam olanağının daha yüksek olduğu şehirlerden biri olan İstanbul’a göç ettikleri sonucu çıkarılabilir. Ülkelerinden ayrılma nedenleri sorulduğunda, Suriyeli erkeklerin yaklaşık yüzde 52’si güvenlik gerekçesini öne sürerken, yüzde 35’i sağlık gerekçesiyle, yüzde 9’u ekonomik, yüzde 3’ü siyasi, yüzde 1’i de diğer nedenlerle Suriye’den ayrıldığını belirtmiştir. Görüşülen Suriyeli işçilere, kendileri dışındaki aile bireylerinin durumuna ilişkin sorular sorulmuştur. Görüşmecilerin yüzde 68’i, ailesinden hâlihazırda Suriye’de yaşayan birey kalmadığını ifade ederken, yüzde 32’sinin halen Suriye’de yaşayan akrabaları/aile üyeleri olduğu ortaya konmuştur. Bununla beraber, ailesinin tamamı Suriye’den ayrılan işçilerin ise yüzde 33’ü kendisiyle beraber bütün aile bireylerinin Türkiye’ye göç ettiğini belirtirken, yüzde 68’i bütün aile bireylerinin Türkiye’ye gelmediğini kaydetmiştir. Ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç edebilen işçiler arasında ise tüm aile bireylerinin İstanbul’a gelebilme oranı yüzde 84 olarak kaydedilmiştir. Geriye kalan yaklaşık yüzde 16’lık kesimin ailesindeki bireylerin başka kentlere yerleşmiş olduğu görülmektedir. Katmanlı

olarak sorulan bu sorular iç savaşın Suriyeli işçilerin aile bütünlüğünü bozduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'ye gelen aile bireylerinin İstanbul dışında Adana, Gaziantep, Kilis, Konya, Mardin, Muğla, Aydın, Ankara, Bursa, Mersin, Antakya, Denizli, İzmir ve Trabzon illerinde yaşadığı ifade edilmiştir. Trabzon dışındaki illerin Türkiye'de ekonomik aktivitenin yoğun veya Suriye sınırına yakın iller olması, göç sonrası yerleşilen illerin tercihinde ekonomik motivasyonun ve ulaşım kolaylığının etkili olduğunu göstermektedir. İşçilerin Suriye'de kalan akrabaları olsa da aile bireylerinden Suriye'ye gidip gelenlerin oranı çok düşük düzeydedir. Görüşülen işçilerin yüzde 82'si, "Ailenizden Suriye'ye gidip gelen var mı?" sorusuna "Hayır" cevabını vermiştir. Suriye'deki çatışmaların aile bireyelerine ya da yakınlarına doğrudan etkisini sorduğumuz iki soruya, görüştüğümüz sığınmacıların yüzde 18'i çatışmalardan ötürü yaralanan bir yakınları olduğu, yüzde 40'ı ise Suriye'deki savaşta hayatını kaybeden bir aile üyesi ya da yakını olduğu yönünde cevap vermiştir. Görüşülen işçilerin %13,3'ünün, Suriye'de iken yaşadığı evin şu andaki durumu hakkında bir bilgisi yoktur. Sığınmacıların yüzde 46,3'ü Suriye'deki evinin barınmaya uygun olmadığını, yüzde 40,3'ü ise Suriye'deki evinin halen kullanılabilir olduğunu ifade etmiştir

Göç literatüründe sıklıkla üzerinde durulan dil yeterliliği düzeyini anlamak bakımından, çalışma kapsamında görüşülen Suriyeli sığınmacılardan Türkçe konuşma-anlama ve okuma-yazma düzeyleri ile ilgili veri de elde edilmiştir. Okuma yazmadan önce birincil düzey olarak düşünülen anlama ve konuşma düzeyi sorusuna görüşmecilerin sadece yüzde 1'si "Hiç bilmiyorum." cevabını vermiştir. Görüşmecilerden yüzde 80'i Türkçeyi anlayabildiğini, bunlardan yüzde 41'i anladığı halde konuşamadığını ifade etmiştir. İşçilerin yüzde 5'i ileri derecede Türkçe iletişim becerisi olduğunu belirtmiştir. Anlama konuşma düzeyinde yüksek oranlar görülse de Türkçe okuma-yazma konusunda durum farklıdır. Sığınmacıların sadece yüzde 4'ü iyi düzeyde Türkçe okuma-yazma bildiğini, yüzde 17'si ise biraz bildiğini ifade etmiştir. Yüzde 76'lık çoğunluk hiç Türkçe okuma-yazma bilmemektedir.

Suriyeli tekstil işçilerinin ailelerinde bulunan eğitim çağındaki çocukların eğitim hizmetlerine erişimle ilgili durumlarını görebilmek için, görüşülen işçilere ailelerinde okul çağında (6-18 yaş) çocuk olup olmadığı, varsa bu yaş grubundaki çocukların sayısı, bu çocukların bir okula devam edip etmediği, ediyorlarsa okula kayıt olma statüleri ve okulun türü konularında sorular yöneltilmiştir. Görüşmecilerin yüzde 38'i ailede 6-18 yaş arasında çocuk olduğunu belirtmiştir. Ailesinde 6-18 yaş arası çocuk olanların sadece yüzde 25'inin çocuğu bir okula gitmektedir. Okula devam edebilen ya da bir başka ifadeyle eğitim-öğretim hakkından yararlanabilen öğrencilerin yüzde 30'u misafir statüsündeyken, yüzde 70'i resmi kayıtlı öğrenci statüsündedir. Eğitim hizmetinden yararlanan kurumlar arasında Suriyelilerin, Suriyeli sığınmacılar için açtıkları Suriye müfredatını uygulamakta olan okullar başı çekmektedir. Çocukların yaklaşık yüzde 72'si Suriyeliler tarafından kurulan okullara kayıtlıyken sadece yüzde 28'i Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim hayatına devam etmektedir.

Suriyeli işçilerin doğum yerlerine göre dağılımını gösteren tabloya bakıldığında, görüşülen işçiler içinde Halep kökenlilerin çok büyük ağırlığı olduğu görülecektir. Halep'te doğanların oranı yüzde 76'nın üstündedir. Bunu, Şam, Afrin ve Rakka şehirleri izlemektedir. Görüşülen işçilerin yüzde 90'ı bu dört şehirde, kalan yüzde 10'luk kesim ise diğer şehirlerde doğmuştur. Görüşülen işçilerin arasında Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye sınırına yakın olan bölgelerden (Halep, Afrin, Rakka) gelenlerin yoğunluğu göze çarpmaktadır. Araştırmanın tekstil sektörü özelinde yürütüldüğü ve Suriyeli işçilere çalıştıkları atölyeler kadar mola yerlerinde ve mesai dışı saatlerde ulaşılabildiği bilgisi hatırlanmalıdır. Bahsi geçen bölgelerden özellikle Halep ve Afrin'de tekstil sektörünün savaş öncesindeki varlığı bu bölgeden gelenler içerisinde tekstil işçilerinin payının yüksek olmasının sebepleri arasındadır. İşçilere şu anda yaptığımız iş Suriye'de yaptığımız iş ile uyumlu diye sorulduğunda işçilerin yüzde 52'si "Evet" cevabını vermiştir. Kalan yüzde 26'sı ilk kez istihdama dâhil olanlar ve yüzde 22'si ise Suriye'deyken sahip olduğu meslekten farklı bir işi yapanlardan oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan işçilerin Suriye'deyken ki meslekleri Kuran hocası, demirci, manav, muhasebeci, öğretmen, teknisyen, araba tamircisi, elektrikçi, camcı, bilgisayar programcısı, berber, ilaç distribütörü, müzisyen gibi geniş bir yelpazeye dağılmaktadır.

Sektörde Çalışma Koşulları

Çalışma koşulları ve sektörün yapısıyla ilgili bir tablo ortaya koymak için araştırmanın sektörünün geneli ile ilgili bulguları kısaca özetlenecek olursa varılan temel sonuçlar şunlar olmaktadır; birinci olarak, Suriyeli işçilerin tamamı Türkiyeli işçilerin ise yüzde 50'si sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. Sektörde çalışan işçiler tarafından sezon boşluğu olarak tarif edilen, iş olmadığı zaman işçilerin ücretsiz olarak izne gönderilmesi uygulamasıyla karşı karşıya kalan işçilerin oranı yüzde 70'tir. Suriyeli tekstil işçilerinin yüzde 35'inin, Türkiyeli işçilerinse yüzde 13,2'sinin vasıfsız olduğu tespit edilmiştir. Görüşülen işçilerin ancak yüzde 2,3'ü haftada yasal çalışma süresi olan 45 saat çalıştığını ifade etmiştir. Anket uygulanan işçilerin yüzde 14,26'sı haftada 46-50 saat, yüzde 32,17'si haftada 51-55 saat, yüzde 19,73'ü haftada 56-60 saat çalışmaktadır. İşçilerin yüzde 16,58'inin haftada 61-65 saat arasında, yüzde 14,93'ünün ise haftada 65 saatten fazla çalıştığı görülmektedir. Bununla beraber, işçilerin sadece yüzde 60'ının yıllık izinlerini düzenli olarak kullanmadıkları tespit edilmiştir. Çalışmanın yapıldığı atölyelerin yüzde 60'ında zorunlu mesai olduğunda bu mesaiye kalmanın zorunlu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın örneklemini içerisinde yer alan işçilerin kayıt dışılık, çalışma koşulları bakımından bulguları da ilgili yazındaki bulgularla örtüşmektedir. Tablo 1'de yer alan ücretlerle ilgili bulgular ise yukarıdaki özetlenen çalışma hayatıyla ilgili bulguların işaret ettiği üzere sektörün yasalarla tanımlanmış çalışma mevzuatının çok gerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Cinsiyete ve Ülkeye Göre Ortalama Ücret

	Ortalama ücret
Kadın	1136
Erkek	1302
Genel	1270
Türkiyeli	1410
Türkiyeli Kadın	1221
Türkiyeli Erkek	1494
Suriyeli	1127
Suriyeli Kadın	776
Suriyeli Erkek	1155

Saha çalışması yapıldığı sırada işçilerin bir aylık çalışmasına karşılık gelen ücretleri ortalama 1269 TL olarak bulunmuştur. Saha araştırmasının yapıldığı Aralık 2015'te Türk İş 4 kişilik bir ailenin aylık sınırını 1385 TL, yoksulluk sınırını 4512 TL ve bir kişinin geçim maliyeti 1683 TL olarak hesaplanmaktadır (TÜRK-İŞ, 2015: 1). Bu rakamlarla kıyaslandığında sektörde çalışan işçilerin ortalama ücreti bu rakamların tamamının altında kalmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönem asgari ücret olan 1050 TL ile kıyaslandığında sektör ortalamasının asgari ücretten 219 TL daha yüksek olduğu görülmektedir. Emek piyasasında geldikleri ülke ve cinsiyete göre çalışanların ortalama ücretleri karşılaştırıldığında Türkiyeli erkek işçiler ortalama ücreti en yüksek grubu oluştururken, Türkiyeli kadın işçiler Türkiyeli erkek işçilerden ortalama 274 TL daha az kazanarak ikinci sırada, Suriyeli erkek işçiler ise Türkiyeli erkek işçilerden ortalama 340 TL daha az kazanarak üçüncü sırada yer almaktadır. En dikkat çekici sonuç ise Suriyeli kadın işçilerin ortalama ücretinde ortaya çıkmaktadır. Suriyeli kadın işçilerin ortalama ücreti Türkiyeli erkek işçilerin yaklaşık yüzde 50'si civarında kalırken, tüm işçilerin ortalamasından yaklaşık 494 lira daha düşük çıkmıştır.

Yukarıda ortaya konulan ortalama ücretler ayrıntılı olarak incelendiğinde 599 çalışanın 201'inin (yaklaşık yüzde 33) almakta olduğu ücretin Türkiye'de yasal olarak belirlenmiş en düşük aylık çalışma ücreti olan asgari ücretin altında kaldığı, 116 kadın işçiden 59'unun (yaklaşık yüzde 51), Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 40'ünün Suriyeli kadın işçilerin ise yüzde 100'ünün asgari ücretin altında çalıştığı görülmektedir.

Tablo 2: Ülkeye Cinsiyete Göre Ücret Düzeyleri (Kişi)

Ücret düzeyi	Toplam	Suriyeli	Türkiyeli	Suriyeli Erkek	Türkiyeli Erkek	Suriyeli Kadın	Türkiyeli Kadın
0-750	56	44	12	36	4	8	8
751-1049	145	94	51	80	22	14	29
1050-1250	110	55	55	55	38		17
1251-1500	173	72	101	72	75		26
1501-1750	46	14	32	14	24		8
1751-2000	50	16	34	16	29		5
2001-2250	4	0	4		4		
2250-2500	9	0	9		8		1
2500+	10	5	5	5	5		
Total	603	300	303	278	209	22	94

Suriye işçilerin ücret düzeylerine bakıldığında bu işçilerin yüzde 46'sının asgari ücretin altında çalıştığı, bu oranın toplam Türkiyeli çalışanlar içerisinde yaklaşık yüzde 20 civarında olduğu görülmektedir. Sigortasız ve kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu sektörde çalışanlar hem cinsiyet hem de Türkiyeli/Suriyeli olmaktan bakımından ayrışmakta ve emek piyasası en üstünde Türkiyeli erkeklerin, ikinci seviyede Türkiyeli kadınların, üçüncü seviyede Suriyeli erkeklerin, ücret skalasının en altında ise Suriyeli kadınların yer aldığı bir biçimde katmanlaşmaktadır. Cinsiyet kırılımındaki ücret açığı literatürün de bu alanda politika yapan aktörlerin de genel ilgi alanı içerisinde olmakla birlikte tekstil gibi kadın emeğinin hem uzun süredir kullanıldığı hem de imalat sanayinin diğer sektörlerine oranla kadın istihdamının yoğun olduğu bir sektörde bu düzeyde varlığını sürdürmesi dikkat çekicidir. Suriyeli işçiler ve Türkiyeli işçiler arasındaki ayrım üzerinde geçmiş iş tecrübeleri, Türkçeyi anlama düzeyleri, Türkiyeli işçilere göre işsiz kalmaya tahammüllerinin daha düşük olması nedeniyle daha düşük ücretli işlere razı olmak durumunda kalmaları gibi faktörlerin rolü olduğu düşünülebilir.

Tekstil Sektöründe Çalışan Suriyeli ve Türkiyeli İşçilerin, Suriyelilerin Emek Piyasasına ve Toplumsal Hayata Katılımlarına Yönelik Algıları

Çalışmanın bir önceki kısmında yer alan Suriyelilerin Türkiye'ye gelişleri ve tekstil sektörüne katılımına dair ortaya konan verilerle birlikte, bu maddi koşulların etkilediği, Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin çalışma deneyimlerine ve birbirine dair algıları bu bölümde tartışılacaktır. Öncelikle hem Suriyeli hem Türkiyeli işçilerin iş arama süreçlerinde ve iş yerindeki çalışma deneyimlerinde yaşadıkları olumsuz

durumlardan hareketle sektördeki çalışma koşullarına dair bir çerçeve çizilecektir. Sonrasında ise, Suriyelilerin iş yaşamına ve toplumsal hayata katılımı ile ilgili algılar ortaya konacaktır. Böylece bu bölüm, sektördeki Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin çalışma deneyimlerine, Suriyeli işgücünün sektöre katılımında etkili olan etkenlere, bu katılımın ücretler üzerindeki etkisine yönelik algıları tartışmayı hedeflemektedir. Eldeki verinin, sektördeki işçilerin içinde buldukları durumu etkileyen yaş, cinsiyet, deneyim, vasıflılık gibi faktörler bakımından değerlendirilmesi, bu etkenlerin, Suriyeli iş gücünün katılımını etkileyip etkilemediğini tartışacak ilerdeki bir çalışmayı mümkün kıldığı söylenebilir.

Tekstil Sektöründe Çalışma Koşulları

Sektörde çalışan Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin ücret, sigorta ve güvencesizlik gibi konular bakımından içinde bulunduğu koşulların karşılaştırmalı verileri bir önceki bölümde ortaya konularak tartışılmıştır. Türkiye'deki tekstil sektörünün küresel üretim zinciri içinde bulunduğu konum da düşüldüğünde sektörün çalışma saatleri, ücretler ve sigortalılık bakımından işçilere dayattığı güvencesiz çalışma koşulları iş yaşamında çeşitli olumsuz deneyim örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Nitekim araştırma kapsamında Suriyeli ve Türkiyelilere iş arama sürecinde, daha önceki işyerlerinden birinde ya da mevcut işyerinde çalışırken “iş ararken ayrımcılıkla karşılaşma, çalıştığı halde ücretini alamama, anlaştığından daha düşük ücret alma, işyerinde işverenden ya da iş arkadaşlarından kaynaklı bir ayrımcılığa uğrama, psikolojik ya da fiziksel şiddet görme” gibi olumsuz deneyimlerden herhangi birini yaşayıp yaşamadıkları, yaşadılarsa hangi örnekler olduğu sorulmuştur. Çalışma hayatında herhangi bir olumsuz deneyim yaşadığını belirtenlerin oranı Suriyeli işçilerde yüzde 39, Türkiyeli işçilerde ise yüzde 57 olarak karşımıza çıkmıştır. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise Suriyeli ve Türkiyeli işçi toplamında, iş yaşamında en az bir olumsuz deneyim yaşadığını belirten erkek işçilerin oranı, kadın işçilere göre daha yüksek çıkmış; sayısal ifadeyle Türkiyeli erkek işçilerin yüzde 63'ü, Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 46'sı, Suriyeli erkek işçilerin yüzde 41'i ve Suriyeli kadın işçilerin ise 18'i en az bir defa olumsuz deneyim yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ücretler ve sigortalılık bakımından karşılaştırmalı olarak daha olumsuz koşullarda çalışan Suriyeli ve kadın işçilerde olumsuz deneyim bildirme oranlarının düşük olması, eldeki araştırmayı tamamlayıcı çalışmalarda desteklenmesi gerek bir durum olarak yorumlanabilir. Mevcut durumda, Türkiyeli işçiler örneğinde, Türkiye'deki tekstil sektöründe daha uzun bir çalışma deneyimine sahip olmaları nedeniyle daha fazla olumsuz deneyim yaşamaları ve bu deneyimi ifade etme konusunda daha elverişli konumda olmaları söz konusu sonucu ortaya çıkaran etkenler arasında gösterilebilir. Öte yandan, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye göç ve yerleşim sürecinde ve Türkiye'deki günlük yaşamlarında belirleyici bir boyut olan “belirsizlik” ve “güvencesizliğin”, mültecilerin “yönetilmesinde”, hareketsizleştirilmesinde ve sessizleştirilmesindeki etkisi düşünülebilir (Biehl, 2015: 58-59). Çalışma kapsamındaki ifadesiyle göçmen emeğinin eşitsiz konumunun Suriyeli işçilerde

olumsuz deneyim belirtenlerin daha düşük çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Tüm bunlarla birlikte, genel ortalamada olumsuz deneyim bildirenlerin oranının yüzde 50'ye yaklaşması sektördeki olumsuz koşulların yaygınlığına işaret etmektedir. Sektördeki güvencesiz yapı, çalıştığı halde ücretini alamama (Türkiyelilerde yüzde 41 ve Suriyelilerde yüzde 18) ya da anlaşıldığından daha düşük ücrete çalışma (Türkiyelilerde yüzde 30 ve Suriyelilerde yüzde 17,3) gibi olumsuz deneyimlerden de anlaşılmaktadır.

Suriyelilerin İş Yaşamına Katılımına Yönelik Algılar

Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasına etkisi üzerine yayımlanan çeşitli raporlar, Suriyeli işçilerin formel istihdamın yaygın olduğu alanlarda belirgin bir etkide bulunmamakla beraber, enformel sektörde önemli bir etkide bulunduğunu ve yerli enformel sektör çalışanlarını yerinden ederek, buradaki emek kompozisyonunu önemli ölçüde değiştirdiğini ortaya koymaktadır (Del Carpio, Wagner, Mathis, 2015; Azevedo, Yang, Inan, 2016; Akgündüz, van den Berg, Hassink, 2015; Ceritoğlu, Yunculer, Torun, Tumen 2015). Kayıt dışılığın yaygın olduğu tekstil sektörünün mevcut çalışma koşulları, düşük ücretle, güvencesiz ve yüksek çalışma saatlerini kabullenmek durumunda kalan işçilerin istihdamı ile yürütülmektedir. Bu anlamda Suriyeli “güvencesiz” ve “itaatkâr” göçmen emeğinin kimleri sektörün dışına ittiği tartışılması gereken bir konudur⁴. Yapılan araştırmada görüşülen işçilerin, Suriyeli işgücünün sektöre katılımını nasıl anlamlandırdığı iş bulma kolaylığı, ücret karşılaştırması, işverenlerin tercihi, Suriyelilerin ücretlere etkisi, iş yerinde ayrımcılık ve dayanışma meselelerine dair algıları aracılığıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerin cinsiyet, yaş, deneyim ve vasıflılık durumu bakımından karşılaştırılması, önümüzde hedeflenen bir çalışma olarak, söz konusu anlamlandırma sürecinde rekabetin ne ölçüde etkili olduğunu anlamaya yardımcı olacaktır. Başka bir deyişle Suriyelilerin işgücü piyasasına katılımını kendi istihdamları açısından bir tehdit olarak görenlerin kimler olduğunu ve bu grubun bu katılımı olumsuz değerlendirmeye daha yatkın olup olmadığı konusunda bilgi sunacaktır.

Suriyelilerin tekstil sektörüne katılımını, Türkiyeli işçilerin nasıl gördüğünü anlamak üzere araştırma kapsamında görüşmecilere yöneltilen “Suriyeliler daha düşük ücretle çalışıyor” ve “Patronlar daha ucuz olduğu için Suriyeli işçileri tercih ediyor” ifadelerine katılıp katılmama oranlarına bakılabilir. Türkiyeli işçilerin yaklaşık dörtte üçü hem Suriyelilerin daha düşük ücrete çalıştığı hem de patronların bu nedenle Suriyelileri tercih ettiği yönünde bir algıya sahiptir. Bu durum daha önce belirtilen ve Suriyeli göçmenlerin enformel sektörde ve yerli enformel sektör

⁴ Lordoğlu'nun “En Fazla Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014” başlıklı çalışmasında yapılan görüşmelerden verilen alıntılar ve yorumların da gösterdiği üzere göçmen emeği ile yerli emeğin arasındaki farkın göçmenlerin “hiçbir talepte bulunmamaları” ve “zor koşullarda çalışmayı kabullenmeleri” şeklinde görülmesidir (2016:802).

çalışanlarının emek piyasasındaki konumlarında önemli bir etkide bulduklarını ortaya koyan raporlar ile uyum göstermektedir. Suriyelilerin daha düşük ücretle çalıştığı ve patronların daha düşük ücretle çalışmaya razı göçmen emeğini tercih ettiği yönünde Türkiyeli işçilerin sahip olduğu izlenim, “Türkiyeli işçiler Suriyelilere göre daha zor iş buluyor” görüşüne katılanlar bakımından zayıflamaktadır. Bu görüşe katılanların oranı Türkiyeli işçilerde yüzde 34, Suriyeli işçilerde yüzde 33 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, Türkiyeli işçilerin işsizlik tehdidini hissetmeye başladıkları ve fakat sektörden vasıflılık, deneyim gibi etkenlerle sektörden tamamen dışlanmadıkları yönünde bir yoruma açıktır. Bununla birlikte, Türkiyeli kadınlar, Suriyeli erkeklere göre “iş bulmada zorluk” görüşüne daha yüksek oranda (sırasıyla yüzde 39 ve yüzde 33 olmak üzere) katılmaktadırlar. Bu durum Türkiyeli kadınların iş bulma konusunda daha fazla kaygı taşıdığını göstermektedir. Öte yandan, Türkiyeli kadınların Türkiyeli erkeklere göre hem patronların düşük ücrete çalışan Suriyelileri tercih ettiği yönündeki görüşe katılanların oranı (sırasıyla yüzde 70 ve yüzde 80), hem de Suriyeli işgücünün sektörde genel ücretleri düşürücü etkide bulunduğu görüşüne katılanların oranı (sırasıyla yüzde 60 ve yüzde 73) daha düşüktür. Söz konusu veriler karşılaştırmalı olarak çelişkili görünmekle birlikte sektörde kadınların istihdam edildiği işlerin niteliği, iş yerlerinin yapısı ve ücret yapısı ayrımlarının incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Suriyelilerin daha yoğun bir şekilde Türkiye’ye zorunlu göçünün başladığı 2012 yılından bu yana artan bir şekilde, çoğunlukla enformel ve güvencesiz sektörlerde (tekstil, inşaat, tarım gibi) iş piyasasına dahil olmaya başladıkları ve değer ürettikleri ortadadır. Bununla birlikte, Suriyelilerin emek piyasasına “geçimlerini sağlamak için çalıştıkları işlerin çoğunlukla Türkiyeli işçilerin talip olmadıkları işler” olduğu ve özellikle “mevsimlik sektördeki vasıfsız eleman açığını kapattığı” sıkça belirtilmektedir (Duruel, 2017: 219). Görüşülen Türkiyeli işçilerin kendi istihdam kolları olan tekstil sektöründe Suriyelilerin katılımına yönelik algıları ile birlikte, Suriyelilerin genel olarak ülke ekonomisine katılımlarına dair algıları arasında bir paralellik bulunmaktadır. Öyle ki, Türkiyeli işçiler arasında Suriyelilerin Türkiye’ye gelişinin ülke ekonomisine olumsuz etkide bulunduğunu belirtenlerin oranı yüksektir (Türkiyeli erkeklerde yüzde 66, Türkiyeli kadın işçilerde yüzde 72 olmak üzere).

Suriyeli işçiler, iş gücü piyasasına katılımlarında daha düşük ücrete çalışmalarının etkisinin yanında Türkiyeli işçilerden daha üretken olmalarının (Suriyeliler Türkiyelilere göre daha üretkendir görüşüne katılanların oranı yaklaşık yüzde 66 olmak üzere) rol oynadığını düşünmektedir. Öte yandan Suriyeli işçiler hem iş yaşamında (yüzde 50) hem de kendilerinden istenen kira fiyatlarında (yüzde 74) ayrımcılık yaşadıklarını düşünmektedirler. Öte yandan Suriyelilerin çoğunluğu (yüzde 74) Türkiyeli işçilerin işyerlerinde kendilerine yardımcı olduklarını düşünmektedirler. Bu anlamda, Suriyeli işçilerin deneyimlediği ayrımcılığı Türkiyeli işçilerden ziyade Türkiyeli işverenler ve mülk sahipleri ile ilişkilendirdikleri söylenebilir.

Suriyelilerin Türkiye'deki Statülerine ve Sosyal Haklarına Yönelik Algılar

Ana akım uluslararası politik iktisat literatüründe, göçmenlerin emek piyasasına dâhil olması nedeniyle işini kaybetme potansiyeli daha yüksek olan daha düşük vasıflı emeği, göçmen emeği ile kolaylıkla ikame edilecek grupların göçmenlerin hukuki statülerinde olası değişikliklere karşıt olma eğiliminin daha yoğun olduğu tezi yer almaktadır. Bu tezi Suriyelilere verilecek kalıcı çalışma izni, oturma izni ve vatandaşlık statüsüne dair, vasıfsız emeğin yoğun olduğu tekstil sektöründe çalışan Türkiyeli işçilerin sahip olduğu algılara bakarak test etmek mümkündür. Görüşülen Türkiyeli işçilerin yaklaşık yüzde 66'sı Suriyeli işçilere kesinlikle çalışma izni verilmemesi gerektiğini savunurken, yaklaşık yüzde 32'si Suriyelilere çalışma izni verilmesine olumlu bakmaktadır. Öte yandan, geçici çalışma izni verilmesi konusunda görüşülen işçilerin tutumu yumuşamakta ve yüzde 67 oranında geçici çalışma izninin verilmesi savunulmaktadır. Bununla birlikte, Türkiyeli işçilerin yüzde 52'si Suriyelilere geçici oturma izni verilmesi gerektiğini düşünmekle birlikte, Suriyelilere vatandaşlık hakkının verilmesinde görüşülen işçilerin yüzde 74'ü olumsuz görüş bildirmiştir.

Suriyelilerin Türkiye'deki statülerine dair çalışma izni, oturma izni ve vatandaşlık hakkına yönelik bu görüşlerle birlikte Türkiyeli işçilerin, Suriyeli göçmen ailelerin çocuklarının eğitim hakkı gibi temel bir sosyal haktan yararlanmaları konusundaki görüşleri olumludur. Görüşülen Türkiyeli işçilerin yüzde 77'si Suriyeli mültecilerin çocuklarına eğitim hizmeti verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Özellikle Türkiyeli kadınlar, Suriyeli çocukların eğitim hakkından yararlanması konusunda Türkiyeli erkek işçilere göre belirgin bir farkla olumlu görüş (sırasıyla yüzde 83 ve yüzde 75 olmak üzere) bildirmişlerdir.

Türkiyeli işçilerin Suriyeli mültecilerin statülerinin "geçici" olarak kalması yönünde belirttikleri görüşe rağmen, geri dönmesini bekledikleri Suriyelilerin oranı düşüktür. Görüşülen Türkiyeli işçilerin sadece yüzde 17'si Suriyeli zorunlu göçünün tamamının geri döneceğini düşünmekte, yüzde 82'i en yarısı ve daha fazlasının Türkiye'de kalacağını düşünmektedir. Buna karşılık görüşülen Suriyelilerin yüzde 75'i savaşın sonlanmasından sonra ülkelerine geri dönme arzusu içindedir. Savaş ve savaşın yol açtığı çeşitli sorunlarla birlikte zorla yerinden edilen Suriyeliler, Türkiye'ye farklı tarihlerde gelmiş olmakla birlikte, geçimlerini sağlamak üzere Türkiye'deki iş gücü piyasasına katılmaya başlamışlardır. Türkiye'ye gelen Suriyelilerin gelir düzeyleri birbirinden farklılaşmakla birlikte, ücret ilişkisine bağımlı yaşamak durumunda kalan Suriyelilerin büyük çoğunluğu iş gücü piyasasının en güvencesiz ve çalışma koşullarının ağır olduğu alanlarda istihdam edilmişlerdir. Bu anlamda sektörde yer alan Türkiyeli işçilerin de deneyimlediği güçlüklerle birlikte, sahip oldukları hukuki statünün belirsiz ve güvencesiz karakterinin etkisini yaşamaktadırlar.

Sonuç

2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaşın gün geçtikçe ülkenin tamamına yayılması ve çok aktörlü bir hal alarak şiddetini arttırması, ülkede önemli ölçüde güvenlik sorunları yaratmış, ekonomik yaşam ve alt yapının büyük zarar görmesi de ülke vatandaşlarının yaşadıkları yerlerde hayatlarını devam ettirmelerini imkânsız hale getirmiştir. Bu bağlamda, milyonlarca Suriyeli hem ülke içinde yer değiştirmek durumunda kalmış, hem de çatışma alanlarından bölgedeki komşu ülkelere göç etmişlerdir. Türkiye, bölgedeki diğer ülkeler gibi büyük oranda bu göçe maruz kalan ülkelere biri olmuştur.

Toplam nüfusu bugün 3 milyonu aşan Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmı geçici olarak öngörülen kamplarda yaşamamakta, İstanbul ve Suriye ile komşu olan Güneydoğu bölgesi başta olmak üzere, Türkiye’nin hemen hemen her ilinde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Büyük kısmını genç ve çalışabilir nüfusun oluşturduğu Suriyeli göçmenlerin kaçınılmaz olarak emek piyasasına giriş yaptıkları görülmekte, Suriyeli işçilerin temel olarak enformel, vasıfsız ve esnek iş gücünün hâkim olduğu, tekstil, tarım, inşaat gibi sektörlerde istihdam olanakları bulduklarını tahmin etmek güç değildir.

Bu çalışma, İstanbul ölçeğinde, Suriyeli göçmenlerin önemli ölçüde istihdam imkânı bulduğu, kayıt dışılığın, iş gücünde esnekliğin ve düşük ücretlerin yaygın olduğu tekstil sektöründe yer alan Suriyeli işçilerin demografik yapıları, ücret ve emek süreçlerinde sektördeki mevcut işçilerden ayrıştıkları noktalar, Suriyeli işçilerin emek piyasasına eklemlenmeleri, iş yerindeki ve ücretlerdeki etkileri üzerine Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin algıları incelenmiştir.

300’ü Suriye, 303’ü Türkiye vatandaşı tekstil işçisi ile gerçekleştirilen anketlerde bu temalarda üzerine sorular yöneltilmiştir. Anketler neticesinde, Suriyeli işçilerin İstanbul ölçeğinde tekstil sektöründe önemli etkilerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak Suriye’nin savaştan önce tekstil üretiminin yapıldığı ve coğrafi olarak Türkiye’ye de yakın bulunan bölgelerinden geldiği görülen Suriyeli işçilerin, Türkiyeli işçilere kıyasla daha genç oldukları, sektördeki vasıfsız, esnek ve ucuz iş gücü ihtiyacını giderdikleri anlaşılmaktadır. Saha çalışması esnasında görüşülen işverenlerin de çoğunlukla bu görüşü paylaştıkları görülmüştür. Genç oranının daha fazla olduğu Suriyeli tekstil işçilerinin özellikle yüksek öğretimden mezun olanlarının Türkiyeli işçilere kıyasla daha fazla olması, Suriyeli işçilerin mesleki olarak aşağı doğru bir yönelimde olduklarını ortaya koymaktadır.

Çalışma aynı zamanda ücretler açısından da Suriyeli işçilerin ücret skalasında Türkiyeli işçilerden daha aşağıda yer aldıklarını göstermektedir. Ücret skalasının en üstünde yer alan Türkiyeli Erkek işçileri Türkiyeli Kadın işçiler takip etmekte, bunları Suriyeli Erkek ve Suriyeli Kadın işçiler izlemektedir. Suriyelilerin tamamının sigortasız çalıştığı olgusu genel olarak Suriyelilerin tüm sektörlerde tespit edilen - elde edilmesi mümkün olsa bile- çalışma izni olmadan çalıştırılmaları durumu ile uyum göstermektedir. Bu durumun, özellikle yasal olan çalışma yaşının altındaki

çocukların çalıştırılması ve yasal çalışma saatlerinin üzerinde çalışılması gibi İş Kanununun ihlaline yol açan uygulamaların da önünü açtığı gözlemlenmiştir.

Suriyelilerin tekstil sektöründe emek piyasasına girişlerinin genel olarak ücretleri düşürdüğü ve işçilerin yaşamakta oldukları mahallelerde kiraları arttırdığına yönelik kaygılar Türkiyeli tekstil işçilerinin Suriyeli işçilere yönelik temel iki algısını oluşturmaktadır. Bu durumun Türkiyeli tekstil işçilerine kalıcı çalışma izni veya vatandaşlık hakkı verilmesi gibi konularda önemli ölçüde olumsuz bir algıya sahip olmalarına sebep veren unsurların başında geldiğini gözlemlemek mümkündür. Türkiyeli işçiler bu konularda ağırlıklı olarak olumsuz düşünmekle beraber, Suriyelilerin ülkede geçici olarak barınma, çalışma ve sosyal hizmetlerden yararlanma haklarına sahip olmalarına daha olumlu bakmaktadırlar. Nitekim Suriyeli işçiler Türkiyeli işçilerin kendilerine iş yerinde yardımcı olduklarını belirtmekte, ayrımcılık ve kötü muameleye maruz kaldığını belirten Suriyeli işçi sayısı kötü muameleye kaldığını söyleyen Türkiyeli işçi sayısından daha az olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiç şüphesiz bunda Suriyeli işçilerin sektörde Türkiyeli işçilere nazaran daha yeni yer almaları rol oynamaktayken Suriyeli işçilerin ayrımcılık gördüklerini belirttikleri alan ücretler ve kendilerinden talep edilen kiralar olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Suriyeli işçilerin tekstil sektöründe ücretler, emek süreçleri ve iş olanakları açısından önemli bir etki yarattıklarını söylemek mümkündür. Sektördeki kayıt dışılık, çalışan sayısı ve İstanbul ilindeki coğrafi dağılım konularında kesin verilere sahip olmaması çalışmayı sınırlayan en önemli hususlardan biri olmuştur. Aynı zamanda, çalışma gerçekleştirilirken sektördeki çocuk işçiler ve kadın işçilere ulaşımın da kısıtlı kalması veri seti değerlendirilirken dikkate alınması gereken ayrı bir olgudur.

KAYNAKÇA:

- AFAD (2017), **Barınma Merkezlerindeki Son Durum**,
https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/Barınma_Merkezlerinde_ki_Son_Durum+6.pdf (22.08.2017).
- Biehl, K. S. (2015) “Governing through uncertainty- Experiences of being a refugee in Turkey as a country for temporary asylum”, **Social Analysis**, 59 (1), 57-75.
- Ceritoğlu, E. vd, (2015) "The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design," **MPRA Paper** 61503, Münih Üniversite Kütüphanesi, Almanya.
- Constant, A. ve Massey, D.S. (2005) “Labor market segmentation and the earnings of German Guestworkers”, **Population Research and Policy Review**, 24 (5), 489–512.
- Danış, Didem. (2016) “Konfeksiyon Sektöründe Küresel Bağlantılar: Göçmen İşçiler, Sendikalar ve Küresel Çalışma Örgütleri”, **Alternatif Politika** Cilt 8, Sayı 3 s: 562-586.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011) **Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar**, Efil Yayınları, Ankara.
- Del Carpio, X.V. ve Wagner, M. C., (2015) “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market”, **World Bank Policy Research Working Paper** No. 7402.
- Doğanay, Ü., ve Keneş, H. (2016) “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”, **Mülkiye Dergisi**, 40 (1), 143-184.
- Dustmann, C. ve Soest, A.V. (2002) “Language and the earnings of immigrants”, **Industrial and Labor Relations Review**, 55 (3), 473-492.
- Duruel, M. (2017) “Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 3 (2).
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015) **Türk İş Dünyasının Türkiyedeki Suriyeliler Konusundaki Görüş Beklenti ve Önerileri**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Yayınları, Yayın no:353.
- Erol, E., Akyol, A.E., Salman, C., Pınar, E., Gümüştan, İ., Mısırlı, K.Y., Kahveci, M., ve Mutlu, P. (2017) ‘Suriyeli Göçmen Emegi: İstanbul Tekstil Sektörü Araştırması’, Birleşik Metal-İş Yayınları, İstanbul.
- Fırat, H. (05 Temmuz 2017a), “Başbakan Yardımcısı Kaynak: Kimsenin suç işleme özgürlüğü yoktur”, **Hürriyet**, 05.07.2017
<http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-yardimcisi-kaynak-kimsenin-suc-isleme-ozgurlugu-yoktur-40509701> (26.08.2017).
- Fırat, H. (5 Temmuz 2017b) “Suç işleyen kendini sınır dışında bulur”, **Hürriyet**, 05.07.2017
<http://www.hurriyet.com.tr/suc-isleyen-kendini-sinir-disinda-bulur-40510915> (26.08.2017).

- Fortin, N., Lemieux, T. ve Torres, J. (2014) “Foreign Human Capital and The Earnings Gap Between Immigrants and Canadian-born Workers, Working Paper.
- Hall, M. ve Farkas, G. (2008) “Does human capital raise earnings for immigrants in the low-skill labor market?”, **Demography**, 45 (3), 619–639.
- Kaygısız, İ. (2017) “Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri” Fredrich Ebert Stiftung Vakfı erişim linki <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasina%20Etkileri%20.pdf>
- Kim, J. (2011) “Education, English language proficiency, and earnings of male immigrants in the U.S. Labor market”, **Journal of Business & Economics Research (JBER)**, 1 (3), 17-26.
- Kirişçi, K., ve Ferris, E.G. (2015) **Not Likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey and the International Community**, Center on the United States and Europe at Brookings.
- Kossoudji, S.A. (1988) “English Language Ability and the Labor Market Opportunities of Hispanic and East Asian Immigrant Men”, **Journal of Labor Economics**, 6 (2), 205–228.
- Krahn, H., vd. (2000) “Educated and underemployed: Refugee integration into the Canadian labour market”, **Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale**, 1 (1), 59–84.
- Lang, G. (2000) “Native-immigrant wage differentials in Germany: Assimilation, discrimination, or human capital?”, **Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe**, Institut für Volkswirtschaftslehre der Universität Augsburg, No. 197.
- Lazarev, E., ve Sharma, K. (2015) “Brother or Burden: An Experiment on Reducing Prejudice Toward Syrian Refugees in Turkey”, **Political Science Research and Methods**, 5 (2), 1-19.
- Lordoğlu, K., ve Aslan, M. (2016) “En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014”, **Çalışma ve Toplum**, 49 (2), 789-808.
- Mangain, V. (2003) “Off the boat, now off to work: Refugees in the labour market in Portland, Maine”, **Journal of Refugee Studies**, 16 (2), 113–146.
- ORSAM&TESEV (2015) **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri 2015**.
- Poston, D.L. (1994) “Patterns of economic attainment of foreign-born male workers in the United States”, **International Migration Review**, 28 (3), 475-500.
- Rittersberger-Tılıç, H. (2015) “‘Managing’ Irregular Labour Migrants in Turkey”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Vol. 1(1), pp. 80-107.

SGK (2015) **SGK İstatistik Yıllıkları**

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari (22.08.2017).

Sönmez, M, Adıgüzel, F . (2017) “Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 16 (3), 797-807.

Şenses, N. (2015) “Rethinking Migration in the Context of Precarity: The Case of Turkey”, **Critical Sociology**, p.1-13.

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2015) **Türkiye Tekstil, Hazirgiyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Strateji Belgesi Ve Eylem Planı 2015-2018**.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü (2017) **2016 Türkiye Göç Raporu**, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü Yayınları.

Turner, L. (2015) ‘Explaining the (non-)encampment of Syrian refugees: Security, class and the labour market in Lebanon and Jordan’, **Mediterranean Politics**, 20 (3), 386–404.

TÜRK-İŞ. (2015) **Türk-İş Haber Bülteni**,

<http://www.turkis.org.tr/dosya/r2cg2OLnvRao.pdf> (28.08.2017).

Voutira, E., Giorgia, D. (2007) “Refugee Research Methodologies: Consolidation and Transformation of a Field”, **Journal of Refugee Studies**, 20 (2), 163–171.

Yücebaş, M. (2015). Gaziantep yerel basınında Suriyeli imgesi: Yeni taşranın yeni sükunları: Suriyeliler. **Birikim**, 311, 38-41.